

СТАНОВИЩЕ

от доц. дпн Горан Борисов Горанов, член на Научното жури за публична защита на дисертационен труд, съгласно решение на ФС на Философския факултет на СУ „Св. Кл. Охридски“ от 09.05.2017 г., протокол № 8, за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Сравнителна политология)

Тема на дисертационния труд „Ролята на емоциите в политиката: анализ на дебатите при приемането на Търновската конституция (1879 г.) и Конституцията на Република България (1991 г.)“

Автор на дисертационния труд: Мария Попковачева-Терзиева
Научен ръководител: доц. д-р Даниел Михайлов Смилов

Представеният дисертационен труд, общ обем 287 страници, се състои от увод, четири глави, заключение, апендикс 1, апендикс 2, библиография, проведени интервюта с участници от 7ВНС и списък на графики и таблици. Авторефератът съответства на структурата и съдържанието на дисертационния труд.

В темата на дисертацията, посветена на емоциите в политиката, е вграден един открояващ се рационално-полемичен контекст: имат ли място емоциите в политическия процес; защо и по какъв начин може да се възприеме тяхното присъствие в политическите изяви на хората; възможно ли е научното обяснение на емоциите да промени негативните нагласи към тяхната роля във вземането на решения. Контекст, формиран по неподражаем и незаобиколим начин от представителите на древногръцката политическа философия. Контекст, който модерното развитие възпроизвежда в политическите съчинения на мислителите от Посвещението, а прогресът на съвременните теоретични и емпирични науки засилва обществените очаквания за приложение и в политиката, и в политиката на постиженията на научното знание в областта на човешкото мислене.

Акцентирам този момент, за да подчертая, че в представения дисертационен труд е използван един методологически коректен и аналитично-продуктивен подход за проникване в посочения

рационално-полемичен контекст. Обзорът на водещи рационалистски теории, на съвременните невронауки и на бихейвиористката икономика се използва за реализирането на намерението да се дефинират видовете емоции и да се проследи тяхната роля в политиката и при вземането на решения, и в последващите действия. Показателно е, че този подход целенасочено се използва за обяснение на емоциите в конституционната политика и преди всичко при приемането на конституциите. Тази насоченост на анализа не е случайна. Тя е продиктувана от концептуалното възприемане на конституциите като „парадигматичен пример“ за рационален процес, обусловен от познавателния и функционален метод на формиране на тяхното съдържание. Авторката въвежда и още едно концептуално понятие: за делиберативната природа на конституциите, за делиберацията като институционализиран процес, в който при вземането на всички решения и действия и на депутатите, и на гражданите участват и емоциите. Това позволява авторката да използва и да операционализира предположението, че емоциите играят особено значима роля в дебатите при обсъждането и приемането на конституциите. И което е още по-съществено, това открива възможността конституциите от 1879 и 1991 г. да се възприемат не само като знаково събитие в българския политически живот, но и като съзнателно приложение на модерния парадигматичен статус на конституциите. Ярък пример в това отношение е приемането от Учредителното събрание на предложението на Др. Цанков наименованието „Органичен устав“ да се замени с термина „Конституция“.

Отбелязвам всичко това, защото то намира израз в логическата конструкция на текста, разделен на две основни части: едната, глава първа и втора, и другата – глава трета и четвърта. Глава трета е посветена на дебатите при приемането на Търновската конституция от 1879 г., а глава четвърта – на Конституцията от 1991 г., определена като Българска, за да се подчертае очевидно, че за разлика от Търновската конституция, тя е изцяло дело на българските политици и конституционалисти.

Използваният в първата част интердисциплинен и комплексен подход позволява да се изработи терминологичния

инструментариум, да се дефинират емоциите в различни измерения на политическия процес, да се разкрие естеството на когнитивните и соматичните елементи, да се обясни взаимодействието между тях. В този план се проследява и ефектът на специфичните национални култури върху формирането както на индивидуалните, така и на колективните емоции. Всичко това позволява да се концептуализира хипотезата на дисертантката за влиянието при приемането на конституциите на 6 индивидуални емоции: емпатия, ентузиазъм, гняв, отвращение, страх и честолюбие. И на тази база да се разработи аналитичният инструментариум за тяхното идентифициране, класифициране и обяснение.

Неслучайно в тази първа част се открояват и редица авторски приноси, по-конкретно искам да посоча дефинирането и инструментализирането на три основни аспекта на влияние на емоциите. Първият, конституционният (по Брус Акерман), разкрива централната роля на емоциите при приемането на конституциите и позитивното им влияние за реализиране на надличностни ценности и блага. Вторият – преди, по време и след приемането на дадена конституция, се отнася за ролята на емоциите като импулс за действие на гражданите за създаването на емоционален фон чрез проявите на убеждения и на лансиране на морални ценности, които конституционалистите вземат предвид. Третият аспект е свързан с емоциите, доминантни за демократичните и авторитарните режими.

Другият концептуален принос, който искам да отбележа, се отнася до съчетаването на когнитивните и соматичните елементи на емоциите. Използва се теорията на Даниел Канеман, която разделя човешкото възприемане на две мисловно обусловени системи. Система 1 – работеща автоматично, асоциативно и по навик, включва емоционално обусловени предразсъдъци и евристики. Система 2 – рефлексивна, дедуктивна, следваща правила, в която пребивава главно разумът. Тя се задейства в ситуации, които изискват комплексен анализ за постигане на решения. Този познавателен инструментариум е използван за обяснение на поведенческите прояви на депутатите от двете основни партийни групи в 7ВНС.

Изкушавам се да посоча, че отношение към този принос има и поставеният в дисертацията въпрос – съгласие или разногласие

между двама или повече индивиди, възниква при еднаква емоционална реакция от тяхна страна. А също дали преживяването на емоция, квалифицирана като правилна, би следвало да води до еднакви реакции, когато гражданите на дадена страна споделят основните принципи и норми на политическото устройство на държавата. Поднасянето на подобни въпроси към конституционния процес докторантката коректно обвързва с възприемането на теорията на Йохан Готфрид Хердер, която внася яснота в каква степен е уместно резултатът от делиберацията в пленарната зала да води до вземането на еднакви решения от депутатите, които демонстрират еднакво изживяване на определени емоции в конституционните събрания.

В дисертационния труд е направен преход от универсалното към конкретно националното в конституционната политика. В глава трета и четвърта обект на анализ са дебатите при приемането на Търновската конституция и на Конституцията на Република България, дебати, в които участват депутатите от съответните институции – Учредителното събрание и Седмото Велико народно събрание. Методологичните конструкции от първата част позволяват емоциите в дебатите да се класифицират като емпирично удостоверими реакции и състояния на чувствата, на разбиранията и духовноценностните нагласи, на мисленето и на поведението на народните представители в пленарните зали и на гражданите извън тях. Чрез използването на стенограмите от пленарните заседания, а също така и на спомените на съвременниците се осъществява дискурсивен анализ на емоционалните ситуации и на емоционално оцветените събития в конституционния процес. За този анализ са използвани и 12-те интервюта на докторантката с депутати от 7ВНС.

На тази исторически достоверна емпирична основа убедително е реализирана водещата цел на дисертационното изследване – анализ на ролята на емоциите в конституционните събрания през 1879, 1990 и 1991 г. В тази част на дисертацията и за двата казуса са класифицирани 9-те най-емоционални дебата, всеки от които се разглежда самостоятелно. Те са проява на проблемни ситуации, инициирани от парадигмалния статус на конституциите, от въпроси, които възникват в хода на обсъждането

на текстовете на конституциите, от вземането на отношение към външни влияния и намеси и, разбира се, от индивидуални действия и реакции на народните представители. Така и при двата казуса този вид дебати – най-емоционалните, формират една обща представителна картина, която може да се използва и за допълнителни ситуационно-исторически сравнителни и съпоставителни анализи. В този план приветствам интереса на авторката към инструменталните възможности и практики за въздействие върху емоционалните възприятия на хората, които могат да се използват за положително влияние и върху емоциите при вземането на политически решения. Интерес, който, импулсиран от българската политическа действителност, от постиженията на невронауките и на информационните технологии, би й позволил да продължи своите наблюдения и проучвания.

В заключение – в представения дисертационен труд на тема „Ролята на емоциите в политиката: анализ на дебатите при приемането на Търновската конституция (1879 г.) и Конституцията на Република България (1991 г.)“ за първи път се използват научни концепции и се анализират казуси, които имат отношение към конституционни процеси в българския политически живот. Теоретичните знания и аналитичните умения на авторката намират израз в успешното реализиране на поставените цели и задачи на изследването.

Налице са необходимите основания уважаемите членове на Научното жури да вземат единодушно решение на Мария Попковачева-Терзиева да се присъди образователната и научна степен „доктор“ по професионално направление 3.3. Политически науки (Сравнителна политология).

18.08.2017 г.

(доц. дпн Горан Горанов)